

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогіки
Відділ дидактики
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Польсько-українська науково-дослідницька лабораторія психодидактики
імені Яна Амоса Коменського
Київський університет імені Бориса Грінченка
Педагогічний інститут
Університет Саскатчевана (Канада)
Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна (Білорусь)
Вища школа бізнесу та наук про здоров'я в м. Лодзі (Польща)
Вища школа професійної освіти імені Я. А. Коменського у м. Лешно (Польща)
Гродненський державний університет імені Янки Купали (Білорусь)
ГУО «Гродненський обласний інститут розвитку освіти» (Білорусь)
Казахський національний педагогічний університет імені Абая (Казахстан)

Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи

Матеріали
Першої міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції
(18 квітня 2019 року, м. Київ)

Київ–2019

УДК 37.02:005.745](082.1)

*Схвалено до друку на засіданні відділу дидактики
Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
(протокол від 04.04.2019 р. № 4)*

Редакційна колегія:

Васьківська Г. О. (голов. ред.), Бібік Н. М.,
Косьянчук С. В., Осадченко І. І., Шелестова Л. В.

Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. Київ : Фенікс, 2019. 268 с.

УДК 7.02:005.745](082.1)

До збірника увійшли матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи». Основна тематика представлених доповідей відповідає напрямам роботи конференції: теорія освіти і навчання; сучасні освітні інновації; методика навчання в сучасному освітньому середовищі; технологізація освіти: проблеми, ідеї, шляхи розв'язання; сучасні підходи до формування змісту освіти; компетентність як показник якості освіти в сучасній школі; діагностика ефективності процесу навчання.

Для науковців, аспірантів, магістрантів, викладачів і студентів вищих закладів освіти, педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, усіх тих, хто причетний до освітньої галузі.

*За достовірність фактів, прізвищ, наведених дат, найменувань,
цифрових даних відповідальність несуть автори публікацій.*

© Відділ дидактики
Інституту педагогіки
НАПН України, 2019.
© Автори матеріалів, 2019.

З М І С Т

Вступне слово	9
Бібік Надія. Навчальна взаємодія як чинник соціалізації молодших школярів (Україна).....	10
Васьківська Галина. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб реалізації трисуб'єктної взаємодії у старшій школі (Україна).....	13
Величко Людмила. В очікуванні нового атрактора (Україна)	17
Клинков Георги. Коучинг-система как инструмент реализации образовательно-поведенческой парадигмы (Болгарія).....	20
Козак Людмила, Козлітін Денис. Підготовка майбутніх педагогів до проектної діяльності з використанням цифрових технологій (Україна).....	22
Локшина Олена. До питання про моніторинг упровадження компетентнісного підходу в шкільну освіту країн Європейського Союзу: орієнтири для України (Україна)	25
Назаренко Тетяна. Методичне забезпечення навчання економіки у закладах загальної середньої освіти (Україна).....	26
Осадченко Інна. Обґрунтування поняття «дидактична система» у контексті сучасної початкової школи (Україна)	29
Пометун Олена, Гупан Нестор. Технологія розвитку критичного мислення як інноваційне педагогічне явище (Україна)	32
Савченко Олександра. Формування рефлексивної позиції молодшого школяра у навчанні (Україна).....	35
Степанюк Алла, Грубінко Василь, Колесник Марина. Інноваційні підходи до формування змісту природничої освіти школярів (Україна)	37
Шелестова Людмила. Сучасні тенденції реалізації педагогічних технологій розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання (Україна)	40
Szulich Piotr. Facebook: до проблеми особистісної ідентичності (Польща)	42
Janiś Stanisław, Rejman Józef. Аксіонормативність системи освіти і ціннісні ідеали особистості (Польща)	45
Колев Иван. К вопросу о новом этапе современной глобализации (Болгарія)	47

досягнутого результату; визначення мікроцілей щодо подальших кроків у самонавчанні, саморозвитку).

Отже, формування в учнів рефлексії у навчальній діяльності допомагає їм зв'язати попередній досвід, знання, індивідуальні здібності з новими цілями навчання, спонукає до усвідомлення і саморегуляції свого стану і поведінки; аналізу свого внутрішнього Я (*Який я? Що я можу зробити сам?*) допомагає дитині усвідомити відповідальність за результати своєї праці.

¹ Марусинець М. *Психологія творчої рефлексії*: Навчальний посібник. Київ : Богданова А. М., 2011. 242 с.

² Мартиненко С. М. *Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи* : навч.-метод. посіб. Київ : Сім кольорів, 2010. 262 с.

³ Савченко О. Я. *Уміння вчитися ключова компетентність молодшого школяра*. Київ : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

Степанюк Алла,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін

Грубінко Василь,

доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін

Колесник Марина,

*кандидат педагогічних наук, доцент, докторант
(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна)*

Сучасний етап соціально-економічного й технологічного розвитку людства вимагає переходу освітньої системи в якісно новий стан, що передбачає модернізацію змістового наповнення навчального матеріалу, організацію та управління механізмами взаємодії всіх суб'єктів навчального середовища, в якому функціонують багатовекторні інформаційні потоки. Це вимагає пошуку й реалізації таких моделей формування змісту освіти, які б створювали найбільш сприятливі умови для адекватного відображення реальності стану природного середовища, творчого розвитку особистості учня і забезпечували його особистісну позицію в освітньому процесі.

У зв'язку зі значними світовими досягненнями у створенні штучного інтелекту, інформаційна насиченість навчальних програм частково втрачає свою актуальність. Вона вимагає оптимізації з погляду виокремлення ключових принципів детермінації еволюційності і прогностичності процесів. Тобто, змінюються причини детермінації розвитку (еволюційності), прогнозування (результативності) природних процесів та явищ.

Еволюція підходів до формування змісту освіти є результатом суспільного розуміння та організації освітнього процесу з відображенням змісту

домінувальних наукових теорій, переважно вітчизняної науки, що не враховувала певної кількості світових наукових досягнень (наприклад, генетика, молекулярна біологія, популяційна та екосистемна теорії тощо). В умовах глобалізації наукового знання сформувалася тенденція відображення в програмах академічних знань – структурно-функціональної єдності природи. У зв'язку з використанням при цьому гносеологічного принципу, зміст природничої освіти часто перевантажений науковими фактами та поняттями, у ньому з'являється основна та додаткова інформація, що розпорошує увагу учня та утруднює цілісне уявлення про процеси життєдіяльності. Тому актуальним в теорії формування змісту освіти є розв'язання проблеми: подання інформації з точки зору розуміння місця людини в природі і природи в житті людини¹.

Чинники, які детермінують зміну підходів до формування змісту природничої освіти школярів:

- зміна парадигми природорозуміння і природокористування (природа як система – стійкий розвиток);

- нове тлумачення соціально-економічного розвитку (від науково-технічної революції – до гармонізації відносин у системі «людина – суспільство – природа»);

- розуміння організації освітнього процесу як багатовимірного утворення, підпорядкованого універсальним закономірностям міжсистемних взаємодій за аналогією з природними процесами, що розгортаються на різних рівнях буття;

- людинотворча місія освіти за умов глобалізації та взаємозалежностей світу як динамічне підґрунтя нових підходів до формування змісту освіти;

- зміна освітнього середовища з суб'єкт-суб'єктного на полісуб'єктне, у якому учні вступають в активну взаємодію із сучасними технологіями, соціальними мережами, Інтернет сервісами тощо;

- життя висуває суспільний запит на формування особистості мислячої, творчої, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати ідеї, приймати сміливі нестандартні рішення, аргументувати їх;

- активна імплементація в освітній простір концептуальної ідеї про те, що цілісність природного середовища як об'єкта вивчення зумовлює необхідність взаємозв'язку природничих наук, які його досліджують;

- перехід до нового постметодичного періоду, який характеризується інтеграцією різних підходів, стратегій і технологій освітнього процесу.

Урахування в комплексі зазначених чинників детермінації формування змісту природничо-наукової освіти школярів можливе лише за умови використання принципу інтеграції. Він розглядається як домінувальний засіб подолання суперечностей між цілісністю природи та фрагментарним характером її пізнання (Гончаренко С., Гузь К., Ільченко В., Степанюк А. та ін.). Підтвердженням нашої позиції є також твердження науковців (Рудишин С.) про те, що для формування творчої особистості необхідний певний рівень загальної культури, фундаментальна підготовка, побудована на синтезі наук. Вузкопрофільна освіта це шлях до односторонньої людини². Отже, цілісність об'єкта вивчення – природи, спонукає

до використання принципу інтеграції як домінуючого у формуванні змісту освіти з природничих наук.

Людинотворчий потенціал природничих наук набуває загальноосвітнього значення, оскільки саме в дії законів природи щодо функціонування живих систем закладається глибокий світоглядний зміст, який формує світорозуміння людини, окреслює її місце в природі та природи в ній. У такому ракурсі принцип природовідповідності в освіті набуває значення надсвідомої дії, яка порушує глибину архетипів суспільства, і водночас змінює напрям людської думки – від вузькоспеціалізованого знання до багатоваріантності рішень та альтернативних пошуків.

Оскільки навчання не є процесом запам'ятовування певної кількості інформації, а «подія творення себе³ (с. 199)», варто зорієнтуватися не на передачу готової інформації, а на осмислення і формування цілісного знання, а також критично переглянути академічність змісту освіти на рівні навчального матеріалу. В цьому випадку можна звернутися до терміна «холістичності знань», якщо брати до уваги загальну теорію систем. Застосуємо за тим самим підходом поняття емерджентності в освітній системі, оскільки саме завдяки цілісності, що утворена системними зв'язками, ми можемо говорити про нову якість, яка набувається кожною її частиною. В освітньому середовищі, за такого розгляду проблеми, йдеться саме про творення людини. Тож освіта не має бути відірваною від життя самої людини, її природи і природи її буття.

Світоглядні ідей сучасної природничо-наукової картини світу: 1. Матеріальна єдність Всесвіту та загальний зв'язок як атрибут матерії, загальні закони розвитку природи, супідрядність фізичних, хімічних законів біологічним, взаємозв'язок фізичної і хімічної форм руху матерії з біологічною та біологічної з соціальною, природотворча і природо-перетворювальна функції живої матерії). 2. Природа як система (ієрархічна структура, різноманітність, матеріальна єдність, цілісність, енергетична «стабільність» і доцільність). 3. Емерджентність живих систем (неадитивність цілого сумі складових частин). 4. Динаміка (форми руху матерії) та еволюція природних процесів. Флуктуації (різноваріантність та різноспрямованість процесів). 5. Еквіфінальність (завершеність та безкінечність процесів, результативність). 6. Самопідтримання (розмноження, саморегуляція, гомеостаз). 7. Стьйкість та адаптація природних систем.

Формування світоглядних ідей сучасної природничо-наукової картини світу дає змогу об'єднати зусилля вчителів задля формування випереджувальної адаптації учнів до змінних умов природного та соціального середовищ, отримати емерджентний результат спільної педагогічної діяльності.

¹ Степанюк А. В., Грубінко В. В. Методологічні та дидактичні засади конструювання підручника з біології для старшої школи. *Проблеми сучасного підручника*. Київ : Педагогічна думка, 2016. Вип. 16. Ч. 1. С. 393–403.

² Рудишин С. Роздуми про європейський вимір української освіти (системний підхід). *Науковий світ*. 2010. № 1. С. 14-15.

³ *Синергетика і освіта* : монограф. / [за ред. В. Г. Кременя]. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 348 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Дидактика: теорія і практика

Збірник наукових праць

Матеріали

Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
«Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи»,
м. Київ, 18 квіт. 2019 р.

Головний редактор – Г. О. Васьківська
Відповідальний секретар – С. В. Косянчук
Випусковий редактор – Л. В. Шелестова
Технічний редактор – В. І. Кизенко
Верстання – С. В. Косянчук

04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-д, кімн. 324,
відділ дидактики Інституту педагогіки НАПН України;
тел.: (044) 481-37-53; 481-37-60;
e-mail: didactics@ukr.net

Підписано до друку 05.04.2019 р.
Формат 60×84 ¹/₁₆ Папір офс. 80 г/м².
Ум. друк. арк. 15,58. Обл.-вид. арк. 19,58.
Зам. № 19-030.
Друк цифровий.

Віддруковано в друкарні ПП «Видавництво «Фенікс»
Св-во суб'єкта видавничої справи ДК № 271 від 07.12.2000 р.
03067, м. Київ, вул. Шутова, 136